

ПОЗНАНИЕ И СУЖДЕНИЕ КАК ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКИЕ ДОМИНАНТЫ В «ОПЫТАХ» МИШЕЛЯ ДЕ МОНТЕНЯ

Гетьман И. В.

Проведен системный анализ одной из актуальных методологий правопонимания — герменевтики. Доказана перспективность герменевтической методологии правопонимания, в нынешних социальных и правовых условиях развития, благодаря использованию исторического материала. Аналитическая деятельность была направлена к эпохе Возрождения и трудам самобытного философа того времени Мишеля де Монтеня.

Ключевые слова: *герменевтическая методология, понимание, познание, суждение, мышление, эпоха Возрождения, Мишель де Монтень.*

COGNITION AND JUDGMENT AS HERMENEUTICAL DOMINANTS IN THE «EXPERIENCE» OF MICHEL DE MONTAIGNE

Getman I. V.

Systematic analysis of hermeneutics as one of the actual methodologies of law is held. Through the use of historical material the prospect of hermeneutical methodology of law in the current social and legal environment is proved. Analytical activity was directed to the Renaissance works and original philosopher of the time of Michel de Montaigne.

Key words: *hermeneutical methodology, cognition, knowledge, judgment, thinking, Renaissance, Michel de Montaigne.*

УДК 342.1:346.22

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН: РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*Д. Д. Задихайло, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрНУ

Стаття присвячена проблемі системності та повноти конституційного забезпечення функціонування національної економічної системи, що є водночас базовим чинником розвитку господарського законодавства. Аналі-

зуються недоліки чинного законодавчого регулювання та висловлюються пропозиції щодо його модернізації, деталізації та подолання численних прогалин у регулюванні економічних відносин.

Ключові слова: економічна система; конституційне регулювання; економічні функції держави; правовий господарський порядок.

Постановка проблеми. Надзвичайно високий політичний градус внутрішніх та зовнішніх суспільних відносин в Україні свідчить про знаходження країни в умовному пункті біфуркації її цивілізаційного маршруту.

Актуалізація проблем модернізації та реформування більшості інститутів конституційно-правового регулювання, зокрема таких, як форма державного правління та форма державного устрою, співвідношення державної влади та місцевого самоврядування, проблематика забезпечення суверенітету держави та її позаблоковий зовнішньополітичний статус та багато інших, набули доленосного значення. Втім, за усіма названими проблемами як завжди стоять питання комплексу економічних інтересів та якості їх правового забезпечення, а також відносин конституційного і господарського правового порядку, базових принципів організації та функціонування економічного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні події політичного життя знову засвідчили необхідність політико-правового вирішення питань економічної влади, що постійно присутні в національній економічній системі у вигляді «олігархічних структур» — потужних об'єднань підприємств холдингового типу, що набрали вагу по суті найвпливовіших учасників не тільки економічної, але й політичної системи. Адже економічна влада в українських реаліях прямо конвертована у владу політичну та інформаційну. Ця проблематика має міждисциплінарний характер і розробляється, зокрема, у господарсько-правовій літературі [1]. Слід зазначити, що проблематика економічних відносин як об'єкта конституційно-правового регулювання хоча і зачіпається великою кількістю авторів, але серед комплексних наукових досліджень необхідно назвати, в першу чергу, роботи О. В. Скупінського [2].

У той же час конституційно-правові засади правового господарського порядку були розглянуті в колективній монографії Інституту економіко-правових досліджень НАН України [3].

Однак робіт, спрямованих на практичну модернізацію змісту та структури чинного конституційно-правового регулювання господарських відносин, явно не вистачає.

Формулювання цілей. Отже, названі фактори суспільно-політичного життя вимагають, в першу чергу, базової системної, повної та ефективної конституційно-правової врегульованості відносин функціонування національної економічної системи, що і є метою цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Економічна система як об'єкт конституційно-правового регулювання, як уявляється, становить складний комплекс економічних відносин у сферах виробництва, обміну, розподілу та споживання, що реалізуються на підставі та внаслідок здійснення господарської діяльності на умовах встановленого державою механізму її координації між учасниками, функціонування яких забезпечується шляхом закріплення правових засад конституційного економічного порядку [4].

Ефективність законодавчого забезпечення функціонування економічної системи визначається, в першу чергу, його повнотою та системністю, а також прогностичним характером з огляду на великий темп динаміки розвитку самих відносин. Так, конституційно-правове забезпечення функціонування суб'єктів господарювання у мікрорівневому форматі щонайменше вимагає закріплення таких блоків правовідносин:

- правових режимів володіння, використання та розпорядження об'єктами майнових та немайнових прав, що використовуються у процесі залучення відповідних об'єктів у підприємницькій діяльності до виробничого процесу;
- правових засад організації обігу самих названих об'єктів;
- правових засад правового положення суб'єктів комерційного та некомерційного господарювання, включаючи аспекти їх створення, реалізації організаційно-установчих повноважень власників капіталу, особливостей організаційно-господарських відносин між ними та органами публічної влади, що наділені відповідною господарською компетенцією;
- правових засад підприємництва, що полягає в реалізації підприємницької свободи на правочини, що забезпечують процеси виробництва товарів та послуг, через фіксацію сфери диспозитивного правового регулювання форм реалізації приватних інтересів у сфері господарювання.

Щодо конституційно-правового регулювання економічних відносин слід констатувати, що у розділі 1 «Загальні засади» Основного Закону лише чотири його статті «відповідальні» за правові засади конституційного економічного порядку, виходячи із назви розділу та його місця в структурі Конституції України. За дужками таких засад залишились власне комерційна господарська діяльність, що є рушійною силою динаміки названої системи і представлена не тільки громадянами-підприємцями, але й господарськими організаціями різних типів і видів. Не знайшлося місця в розділі 1 Конституції України для такого системоутворюючого елемента, як державне регулювання економічних процесів як таких, а головне — економічної системи в цілому в її внутрішніх міжструктурних балансах. Не отримали свого закріплення в «Загальних засадах» і такі засадничі положення для організації економічного життя ринкового типу, як предметні зобов'язання держави щодо

забезпечення економічної конкуренції, контролю за діяльністю суб'єктів природних монополій, права держави та публічних інтересів щодо визначення змісту та обсягів державного сектору в національній економіці, права на приватизацію, але, що не менш важливо — права на націоналізацію активів, що, зокрема, можуть бути життєво необхідними для забезпечення економічної безпеки тощо.

Важливим і необхідним елементом системи правового регулювання економічних відносин є конституційно-правове закріплення принципів їх функціонування у форматі економіки ринкового типу.

У цілому до цієї категорії правових засобів можна віднести, наприклад, положення ст. 13 Основного Закону щодо «власність не повинна використовуватись на шкоду людині і суспільству», «усі суб'єкти права власності рівні перед законом». У той же час ціла низка загальних принципів господарювання, що зафіксовані у ст. 6 Господарського кодексу України за своїм значенням претендують на рівень конституційно-правової фіксації. Серед них можна зазначити «свободу підприємницької діяльності», «вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України», «захист національного товаровиробника» тощо. Суттєвого змістовного розширення, як уявляється, вимагає зміст закріпленого у ст. 15 Основного Закону принципу економічної багатоманітності. Економічна багатоманітність як принцип організації економічного життя в Україні має виявляти себе через забезпечення державою таких його складових:

– багатоманітності форм власності на економічні активи, що утворюють майнову основу господарювання і яка включає в себе власність Українського народу, державну, комунальну, приватну, корпоративну, кооперативну та інші форми власності;

– багатоманітності організаційно-правових форм підприємництва;

– багатоманітності форм економічної діяльності: господарсько-виробничої, як комерційної, так і некомерційної; інвестиційної; науково-технічної; трудової; споживчо-самозабезпечувальної та інших;

– багатоманітності укладів та сегментів національної економіки, включаючи малий, середній, великий бізнес, транснаціональний, іноземний, державний, кооперативний тощо.

При цьому важливо зазначити, що держава має гарантувати збереження та розвиток економічної багатоманітності, здійснювати моніторинг її стану та надавати у разі необхідності державну підтримку важливим її складовим як необхідній умові резистентності та потенціалу розвитку національної економіки.

До кола недоліків чинного конституційно-правового регулювання господарських відносин необхідно віднести численні дефекти конституційної

техніки. Зокрема, можна констатувати, що у ст. 13 Конституції України законодавець водночас змішав окремі фрагментарні аспекти систематики правових засад реалізації відносин власності і зокрема перелік об'єктів, що є у власності одного із суб'єктів цивільних прав — Українського народу та неповний перелік принципів, які мають забезпечувати статику, динаміку та захист права власності, що є негативним прикладом об'єднання абсолютно різних правових засобів та цілей регулювання узятих у позасистемному форматі.

Якщо ж розглядати названу проблему на прикладі окремих норм, присвячених конституційному забезпеченню відносин власності, то слід зазначити, що у ст. 41 Конституції України законодавець водночас визначив:

- зміст правомочностей власника, несподівано доповнивши їх вказівкою лише на один з можливих об'єктів — результати інтелектуальної творчої діяльності;
- основні форми власності, а саме приватну, державну та комунальну;
- окремі суспільно і зокрема ідеологічно важливі особливості правового режиму відносин власності.

Очевидно, що кожен із названих об'єктів регулювання має отримати масштаб окремих статей Основного Закону з детальним викладенням змісту відповідних юридичних конструкцій.

У цілому ж правові засади регулювання відносин власності опинились розпорошеними між різними розділами Основного Закону України, що перешкоджає їх системному застосуванню.

Аналогічно, констатуючи системоутворююче значення положень ст. 42 Основного Закону щодо права на підприємницьку діяльність, необхідно вказати на вади законодавчої техніки викладення відповідних конституційно-правових норм.

Так, згідно із змістом ст. 42 Конституції України в її положеннях зафіксовано:

- право громадян на підприємницьку діяльність, що фактично може бути реалізоване шляхом набуття ним статусу фізичної особи — підприємця, залишаючи за дужками власне організаційно-установчі права такого громадянина на створення господарської організації, або на участь у господарському товаристві, або іншому виді корпоративного підприємства, шляхом набуття корпоративних прав;
- застереження щодо підприємницької діяльності депутатів, посадових і службових осіб органів публічної влади, що обмежується законом;
- фактично три окремі функції держави в системі ринкових економічних відносин, а саме:

- а) забезпечення економічної конкуренції;
- б) захист прав споживачів;
- в) контроль за якістю продукції та усіх видів послуг і робіт.

Очевидно, що останні положення щодо конкуренції, прав споживачів та якості продукції дисонують з основним спрямуванням змісту розд. 2 Основного Закону і мали б бути розміщеними в розд. 1 чинної Конституції України, якщо виходити з існуючого структурування її тексту. Адже в них мова йде про якісні властивості функціонування відносин господарювання, умови здійснення господарської діяльності. Слід зазначити, що таке перевантаження змісту ст. 42 Основного Закону є результатом відсутності спеціального структурного підрозділу Конституції України, у якому б законодавець міг логічно зафіксувати названі положення.

Структура, функціональні зв'язки та динамічні властивості економічної системи суспільства не отримали в тексті чинної Конституції України системного викладення, що також не дозволяє зробити висновок про повний та цілісний характер конституційно-правового забезпечення відповідних відносин.

У цьому сенсі слід визначити як нагальну концептуальну проблему удосконалення законодавчого регулювання економічних відносин, необхідність закріплення на конституційному рівні низки якісних макроекономічних властивостей функціонування національної економіки та економічної системи в цілому. Серед них слід зазначити такі її властивості, як: резистентність; гнучкість та спроможність до структурних трансформацій; інноваційність та спроможність до переходу до нових технологічних укладів; екологічність; соціальна спрямованість. Названі властивості забезпечують стабільність та загальну конкурентоздатність сучасної національної економіки і є відповідно показниками ефективності конституційного економічного та правового господарського порядку, а також функціональності вищих органів державної влади в економічній сфері. Можна піти далі і вказати на необхідність переходу до оцінки стану національної економіки не тільки використовуючи показники обсягів ВВП та темпів його зростання, але і відповідні коефіцієнти та індекси інноваційності, конкурентоспроможності, економічної безпеки, розвитку окремих секторів економіки, що забезпечують якісне зростання тощо.

Чітке визначення економічних функцій сучасної української держави є принциповим для формування необхідної структури органів державної виконавчої влади і зокрема порядку взаємодії між ними. Це важливо для вирішення питань оптимізації системи, кількості і компетенції органів держави, а в цілому — для структурування усієї систематики правового забезпечення впливу держави на економічні відносини.

Слід зазначити, що проблематика визначення економічних функцій держави ускладнюється і через те, що Конституція України не містить окремого розділу, присвяченого системному конституційно-правовому регулюванню економічних відносин, який логічно і мав би визначити роль та місце держави у функціонуванні економічної системи. Зміст статей, зокрема 13, 14, 15, 17, 41, 42, 116 Конституції України дозволяє скласти лише фрагментарне уявлення про економічну систему як об'єкт конституційно-правового регулювання.

Одним із сутнісних недоліків чинного конституційно-правового регулювання економічних відносин є ігнорування процесів глобалізації сучасної економіки, а отже — відсутність політико-правової позиції держави щодо місця національної економіки у світовій економічній системі та принципів взаємодії з нею.

В умовах сучасної загостреної конкуренції держав за умови участі в економічному обміні, доступу до джерел енергоресурсів, сировини, питної води, новітніх технологій тощо на рівень універсальної та першочергової функції держави виходить забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, окремих її галузей та секторів, видів виробництв і, кінець-кінцем, конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання. Ця функція держави є не тільки економічною за змістом, але й універсальною, тому що конкурентоспроможними мають бути як різні сектори матеріального виробництва, так і нематеріальної сфери, зокрема освіти, медицини тощо. Сучасний досвід різних країн показує, що без організаційної, регулятивної, нормотворчої діяльності держави досягти сталої конкурентоспроможності неможливо. Досягнення конкурентоздатності національної економіки є інтегративним завданням державної законодавчої та виконавчої гілок влади у сфері економіки.

Функціональний аналіз повноважень Верховної Ради України, спрямованих на економічну сферу суспільних відносин, дозволяє зробити загальний висновок, що законодавчий орган держави наділений відповідними повноваженнями, які за формою є або нормотворчими, або контрольними, або пов'язані з установчими прерогативами щодо визначення політико-правових позицій стосовно змісту діяльності органів держави, або із визначенням алгоритмів державної діяльності, зокрема у сфері державних доходів та видатків, або пов'язані з персональними призначеннями керівництва відповідних органів державної виконавчої влади, або із наданням згоди в межах функціонування механізму стримань та противаг у системі розподілу державної влади.

Як уявляється, проблема змістовного предметного функціонального спрямування діяльності Верховної Ради України в економічній сфері полягає не

тільки в забезпеченні її відповідними конституційно-правовими владними повноваженнями, але і конституційно-правовими обов'язками. Так, зокрема, повноваженню Верховної Ради України «приймати закони» має кореспондувати обов'язок — підтримувати якісний стан законодавства, необхідний рівень його систематизації відповідно до сучасного рівня розвитку суспільних відносин, про що може свідчити мінімальний рівень правових конфліктів, у тому числі і конституційно-правових.

Якщо аналізувати в цьому сенсі зміст названої ст. 92 Основного Закону, то для системного забезпечення економічних відносин, як уже зазначалося, серед об'єктів законодавчого регулювання абсолютно не знайшли місце ні відносини неплатоспроможності боржника або визнання його банкрутом, ні організаційно-господарські відносини, що виникають у процесі створення та функціонування юридичних осіб, ні відносини з приводу державного регулювання економічної господарської діяльності, ні відносини, що випливають з господарської відповідальності тощо.

На завершення торкнемося проблеми, що формально не кваліфікується як економічна, але має фактичний економічний зміст, вимагає створення цілісного механізму правового забезпечення.

Необхідно констатувати, що фрагментарними зусиллями законодавцю все ще не вдалося вирішити одне з найважливіших системних питань конституційно-правового регулювання — забезпечення ефективної взаємодії держави та місцевого самоврядування у вирішенні нагальних проблем регіонального суспільного розвитку. Розбудова механізму та законодавчого забезпечення саме регіональної політики держави лише симптоматично актуалізує цю проблему. Її вирішення, як уявляється, потребує зусиль на рівні удосконалення конституційно-правової доктрини.

Розподіл публічної влади в суспільстві на сферу власне державної влади та на сферу повноважень органів місцевого самоврядування поставив питання не тільки щодо межі та чіткості такого розподілу, але й щодо необхідності визначення правових форм та механізмів взаємодії між ними. Симптоматичною ознакою в цьому сенсі є те, що зміст Закону України «Про місцеве самоврядування України» структурно не містить окремих підрозділів або навіть статей, якими б було врегульовано умовно «зовнішні» відносини із суб'єктами державної влади. Однією з форм постійної та системної взаємодії органів держави та місцевого самоврядування має стати проведення державою власної регіональної політики. За своїм змістом така політика є комплексною і торкається цілої низки сфер суспільних відносин, оскільки і її цілями є широке коло позитивних соціально-економічних ефектів, що виявляють себе в першу чергу в регіональному вимірі.

Для суверенної держави безвідносно до форми державного устрою регіональна політика, як уявляється, має бути постійною складовою її внутрішньої політики. Відсутність конституційно-правової інституціалізації регіональної політики держави фактично розфокусовує законотворчу діяльність Верховної Ради України в цьому напрямі, залишає державне програмування регіонального розвитку на рівні факультативного напрямку діяльності держави, не створює підстав конституційної відповідальності за наслідки бездіяльності держави в цій сфері, провали регіонального розвитку територіальних одиниць.

Висновки. Таким чином, хоча проблеми конституційно-правового забезпечення компетенції вищих органів державної влади, розподілу влади між її гілками та визначення остаточної на сучасному етапі конфігурації форми державного правління та форми державного устрою вважаються сьогодні як першочергові. В той же час вирішення завдань конституційно-правового забезпечення економічних відносин є базовою для усіх інших, а отже і не менш актуальною правовою проблемою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Задихайло Д. В. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави : автореф. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Д. В. Задихайло. — Х., 2013. — 38 с.
2. Скупінський О. В. Конституційно-правові засади економічної системи України : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / О. В. Скупінський. — Х., 2011. — 35 с.
3. Конституційні засади економічної системи України : монографія / В. А. Устименко, Р. А. Джабраїлов, В. М. Кампо та ін. ; за ред. В. А. Устименко. — Донецьк, Юго-восток, 2011. — 365 с.
4. Задихайло Д. Д. Кабінет Міністрів України як суб'єкт економічної системи: конституційно-правові засади : монографія / Д. Д. Задихайло. — Х. : Юрайт, 2013. — 192 с.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ: РЕФОРМИРОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Задыхайло Д. Д.

Статья посвящена проблеме системности и полноты конституционно-го обеспечения функционирования национальной экономической системы, которая является, в свою очередь, и базовым фактором развития хозяйственного законодательства. Анализируются недостатки действующего

законодательства и высказываются предложения по его модернизации, детализации и устранению многочисленных пробелов в регулировании экономических отношений.

Ключевые слова: экономическая система; конституционно-правовое регулирование; экономические функции государства; правовой хозяйственный порядок.

LEGAL REGULATION OF ECONOMIC RELATIONS: REFORMING LEGISLATIVE PROVISION

Zadykhailo D. D.

The article deals with systemic and completeness of the constitutional provision of the national economic system, which is, in turn, is the basic factor in the development and economic legislation. Analyzes the shortcomings of the current legislation are analysed and suggestions to modernize, detail and eliminate many gaps in the regulation of economic relations are made.

Key words: economic system, constitutional regulation, the economic functions of the state, the legal economic order.

УДК 346.543

ТЕХНОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРЕДМЕТА ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ

О. В. Гладка, здобувач

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Розглянуто правові особливості передачі технологій за договором франчайзингу, встановлено приналежність технологій до об'єктів інтелектуальної власності, визначено особливості оцінки технологій як об'єкта договору франчайзингу.

Ключові слова: інновації, інноваційний продукт, технологія, франчайзинг.

Постановка проблеми. Комерційна концесія (франчайзинг) є одним із способів передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності для використання їх у комерційній господарській діяльності.

До моменту закріплення інституту комерційної концесії в українському законодавстві правовідносини щодо комплексної передачі виключних прав